

SKALARJEV ROKOPIS 1643–2011: ELEKTRONSKA ZNANSTVENOKRITIČNA IZDAJA ROKOPISNEGA KODEKSA

Monika Deželak Trojar

Inštitut za slovensko literaturo in literarne vede, ZRC SAZU, Ljubljana

UDK 821.163.6.09 Skalar A.:091"16/17":004.91

Prispevek obravnava Skalarjev rokopisni kodeks, prinaša najpomembnejše informacije o njegovi vsebini, na kratko predstavi avtorja ter odgovarja na vprašanje, ali ohranjeni rokopisni kodeks predstavlja Skalarjev dokončni osnutek tiskanih izdaj njegovih del. Glede na številne oblikovne značilnosti rokopisa je odgovor na to vprašanje pritrديلen, zato je v okviru projekta Neznani rokopisi slovenskega slovstva 17. in 18. stoletja nastala elektronska znanstvenokritična izdaja Skalarjevega rokopisa, ki bo dobila svoje mesto na portalu eZISS (<http://nl.ijs.si/e-zrc/>). Jedrni del prispevka predstavlja elektronsko izdajo – njene značilnosti in prednosti, zlasti z vidika njene interdisciplinarne zasnove.

Adam Skalar, Skalarjev rokopisni kodeks, slovensko slovstvo, barok, elektronske znanstvenokritične izdaje

This paper discusses Adam Skalar's manuscript codex, offering key information on its content, briefly describing the author, and answering the question of whether the preserved manuscript codex represents Skalar's final draft of the printed versions of his works. Because numerous stylistic features of the manuscript indicate that this is the case, an critical electronic edition of Skalar's manuscript was released as part of the project Unknown Manuscripts in Seventeenth- and Eighteenth-Century Slovene Literature. The edition will be given a special place on the eZISS web portal (<http://nl.ijs.si/e-zrc/>). The central part of the paper presents the electronic edition's characteristics and advantages, especially from the viewpoint of its interdisciplinary design.

Adam Skalar, Skalar's manuscript codex, Slovene literature, Baroque, electronic critical editions

1 Uvod

V okviru projekta Neznani rokopisi slovenskega slovstva 17. in 18. stoletja, čigar vodja je bil Matija Ogrin, je nastal register slovenskih rokopisov 17. in 18. stoletja, seznam omemb slovenskih rokopisov 17. in 18. stoletja v strokovni literaturi in bibliografija NRRS (prim. <http://ezb.ijs.si/nrss>), nekaj najpomembnejših rokopisov pa bo predstavljenih v elektronskih znanstvenokritičnih izdajah. Eden izmed izbranih rokopisov je tudi Skalarjev rokopis. V pričujočem prispevku bodo podane osnovne informacije o Skalarju in njegovem delu, glavna pozornost pa bo namenjena predstavitvi elektronske znanstvenokritične izdaje.

2 Skalarjev rokopisni kodeks

2.1 *Nekaj besed o avtorju*

Adam Skalar je pomemben pisec katoliške obnove, ki je živel in deloval v prvi polovici 17. stoletja, o njegovem življenju in delu je znanih le malo zanesljivih podatkov. Ne poznamo ne letnice ne kraja njegovega rojstva, zadnji do zdaj znani podatek o njem je njegov lastnoročni vpis v rojstno knjigo župnije Kranj, in sicer z dne 28. oktobra 1658.¹ Skalar naj bi izhajal iz Spodnje Besnice pri Kranju² in bil posvečen v duhovnika že vsaj leta 1643 ali morda še kakšno leto pred tem.³ Kaplanoval je v Šmartinu pri Kranju, najverjetneje do leta

1647.⁴ Od 1647 do 1658 je deloval v Kranju, najprej kot kaplan (od leta 1647⁵ in najverjetneje do leta 1652⁶), nato pa kot kranjski vikar. Naše trenutno vedenje o Skalarju se konča z letom 1658, ko se v do zdaj znanih pisnih virih za njim izgubi vsaka sled.⁷

2.2 Vsebina in pomen rokopisnega kodeksa

Skalarjevo prevajalsko in avtorsko delo se je ohranilo le v rokopisu in je zaradi tega v zgodovini slovenskega slovstva po krivici večkrat ostalo v ozadju, vendar pa to dejstvo vrednosti Skalarjevega dela ne zmanjšuje, prav nasprotno – Skalarjev rokopisni kodeks pomembno dopolni na videz skromno bero slovenskih teoloških oziroma slovstvenih del obdobja katoliške obnove in slovensko slovstvo obogati s pomembnimi zvrstnimi novostmi.

Na podlagi kasnejših vpisov v rokopisni kodeks je mogoče sklepati, da je rokopis prepotoval dolgo pot in da je minilo precej časa, preden se je zopet vrnil v svoje izvorno okolje. Nekaj časa je najverjetneje bil tudi v severovzhodnem slovenskem naseljenem prostoru (Gabrovšek 1987: 9), kako pa se je naposled znašel na Dunaju, ni znano. Da se je ohranil do današnjih dni, imata posebne zasluge Jernej Kopitar, ki je rokopis našel (najverjetneje) na Dunaju in ga kupil za svojo zbirko, in nekdanja Licejska knjižnica, ki ga je odkupila po njegovi smrti.

Skalarjev rokopisni kodeks je zajeten, obsega nekaj manj kot 900 strani. Vsebuje štiri spise, dva prevoda – *Šulo tiga premišluvana* in *Eksemplar od svetiga Bonaventura*, nedokončano delo z naslovom *Vsakdanje spomišlane vernih karšanskih dušic* in najverjetneje edino ohranjeno Skalarjevo avtorsko delo, spis *Vselaj inu nikoli, to je večnost*. Prevoda in zadnji spis v kodeksu so Skalarjevi avtografi, pisec in avtor tretjega besedila pa ostaja neznan;⁸ najverjetneje je spis nastal šele potem, ko so bili preostali trije spisi že vezani v kodeks. Časovno umestitev rokopisa nam olajšuje Skalarjev zapis na naslovnih straneh *Eksemplarja*, ki priča, da je prevod nastal v decembru 1643. Ker je kodikološka analiza kodeksa pokazala, da je v vseh delih kodeksa uporabljen papir istega proizvajalca, ta podatek izpričuje sočasnost nastanka prvega, drugega in četrtega spisa v kodeksu. *Šula tiga premišluvana* je najverjetneje nastala malo pred *Eksemplarjem* ali pa ob približno istem času. Zadnji spis, *Vselaj inu nikoli*, je najverjetneje nastal kakšno leto po *Eksemplarju*.

Vsa dela Adama Skalarja so tudi pomembna literarno-zvrstna novost. Njegov prvi prevod, *Šulo tiga premišluvana*, uvrščamo med meditativno prozo, *Eksemplar od svetiga Bonaventura* pa prinaša v literarni kontekst preneseno filozofsko spekulacijo. Tretje, nedokončano besedilo rokopisa *Vsakdanje spomišlane vernih karšanskih dušic*

1 Nadškofijski arhiv Ljubljana: Krstna knjiga župnije Kranj (1652 do 2. junij 1676).

2 Nadškofijski arhiv Ljubljana: Škofijski arhiv; serija: zapuščine; sign.: ŠAL/ZAP.; fasc. 377; vsebina: Franc Pokorn, Kranj – Lučine; mapa: Fr. Pokorn, Šmartin pri Kranju; podenota 2: Kranj-Šmartin, duhovniki.

3 Iz Skalarjevega podpisa na začetku njegovega *Eksemplarja* na strani 190av lahko sklepamo, da je bil v duhovnika posvečen najkasneje v letu 1643, saj napiše, da je njegov prevod oziroma, natančneje rečeno, kaligrafski prepis njegovega prevoda nastal v decembru leta 1643, in se podpiše kot »Adam Skalar, mašnik«.

4 Njegov zadnji vpis v tamkajšnji krstni knjigi je iz aprila 1647 (Nadškofijski arhiv Ljubljana: Krstna knjiga Šmartin-Kranj (1603–1730), mikrofilm).

5 Njegov prvi vpis v krstno knjigo je z dne 2. maja 1647 (Nadškofijski arhiv Ljubljana: Krstna knjiga Kranj (1639–1651), mikrofilm).

6 Do konca leta 1650 se podpisuje kot kaplan, 1. novembra 1652 pa je že podpisan kot vikar.

7 Nadškofijski arhiv Ljubljana: Krstna knjiga župnije Kranj (1652 do 2. junij 1676).

8 Skalarjevo avtorstvo ni povsem izključljivo.

obravnava renesančno temo o dostojanstvu človekove narave. Četrty spis *Vselaj inu nikoli, to je večnost* pa zvrstno gledano opredeljujemo kot asketično meditacijo o misteriju pogubljenja.

Rokopis je pomemben in zanimiv tudi kot spomenik določene razvojne stopnje slovenskega knjižnega jezika 17. stoletja, ki se kaže v dveh Skalarjevih gorenjskih knjižnih različicah, starejši in mlajši: *Šula tiga premišluvana* izkazuje bolj arhaično glasovno in oblikovno podobo gorenjske knjižnojezikovne različice, *Eksemplar od svetiga Bonaventura* pa mlajšo, izraziteje govorno vplivano (Orožen 2010: 67–68).

3 Je ohranjeni rokopisni kodeks Skalarjev dokončni osnutek tiskanih izdaj njegovih del?

Že ob prvem bežnem prelistavanju Skalarjevega rokopisa se mi je sam po sebi vsiljeval vtis o presenetljivi zunanji dovršenosti in dodelanosti. Ob kasnejšem natančnejšem branju se mi je vedno znova zastavljalo vprašanje, ali se morda v ohranjenem rokopisu ne skriva Skalarjev dokončni osnutek spisov, ki jih je nameraval oddati v tisk, ko (če) bi našel primerne založnika; zaradi nazorske naravnosti dobe katoliške obnove je namreč pri njegovih nadrejenih moral obstajati interes za izdajo tovrstnih literarno-nabožnih del.

Glede na oblikovne in ostale značilnosti Skalarjevega rokopisa si upam z veliko gotovostjo trditi, da so ohranjena in dokončana tri dela, *Šula tiga premišluvana*, *Eksemplar od svetiga Bonaventura* in *Vselaj inu nikoli*, Skalarjev čistopis, kaligrafski prepis, ki ga je tako natančno oblikovno dodelal zato, ker ga je nameraval izdati v knjižni obliki.

Prvo dejstvo, ki potrjuje pravilnost te domneve, je Skalarjevo natančno številčenje leg, tako naj bi dosegel, da jih tiskar ne bi pomotoma pomešal. Pri vsakem izmed naštetih spisov je lege začel številčiti na novo, zato je mogoče sklepati, da je vsa tri dokončana dela nameraval izdati ločeno, vsako posebej. Vsako novo lego je oštevilčil levo zgoraj,

začetek nove lege je včasih še dodatno označil s križcem na sredini lista zgoraj. Prvi spis obsega 12 leg, drugi 14, četrti pa 3 lege. Nedokončani spis *Vsakdanje spomišlane vernih karšanskih dušic* pa se nahaja v zadnji, 14. legi *Eksemplarja*.

Drugo dejstvo, ki potrjuje Skalarjevo željo po tiskani izdaji, so kustode, ki so izpisane v desnem spodnjem kotu strani, in ponavljanje zadnje besede prejšnje strani (ki ni posebej izpisana v desnem kotu spodaj) na naslednji strani. Glede na dvolično in nedosledno označevanje veznih besed, ki bralca uvajajo v vsebinsko nadaljevanje na naslednji strani, sklepam, da so te nastajale sproti.

V prid trditve govori tudi pisava rokopisa, ki je v večjem delu kaligrafska (*Šula tiga premišluvana*, *Vselaj inu nikoli*), najverjetneje gre za izpeljanko iz humanistike. Čitljivost se poslabša v *Eksemplarju*, in sicer od strani 211r naprej, ko se pisava zelo spremeni: postane manjša, kurzivna in težje berljiva. Po nekaj desetinah strani *Eksemplarja* se pisava nekoliko izboljša, vendar ne doseže začetne ravni. V spisu *Vselaj inu nikoli* je pisava spet tako zgledna in kaligrafska kot v *Šuli tega premišluvana*.

Z namero po tiskani izdaji je posredno povezano tudi dejstvo, da je skozi ves rokopis dobro viden odtis sita v desetih kolonah in tudi vodno znamenje ostaja enako skozi ves kodeks, kar pomeni, da je v celotnem rokopisu uporabljen papir istega proizvajalca. Oboje izpričuje približno sočasnost nastanka celotnega rokopisnega kodeksa, ki je nastal v zelo kratkem časovnem razdobju okrog leta 1643, in potrjuje predvidevanje, da so ohranjene različice spisov Skalarjevi čistopisi.

Skalar je prvotno nameraval izdati troje knjig, ker pa so njegova besedila ostala skupaj, vezana v sedanji kodeks, moramo iz tega sklepati, da je Skalar na neki točki misel na izid opustil in svoja besedila dal vezati ali pa ga je prehitela smrt in so njegovo delo dali v vezavo drugi. Vezava tega kodeksa predstavlja dokončno slovo od misli, da bi tri

v njem zapisana dela izšla kot samostojne knjižne izdaje.

4 Elektronska znanstvenokritična izdaja Skalarjevega rokopisa

4.1 Vsebinska in oblikovna zasnova elektronske izdaje

Ker je Skalarjev rokopis kljub svoji obsežnosti in izredni preglednosti vse do današnjega časa ostal v ozadju in bil z nekaj izjemami deležen le bežnih omemb, nikoli pa ni bil analiziran kot celota, je zaradi svojega zvrstno-vsebinskega in jezikovnega pomena ter zaradi očitne oblikovne in vsebinske dovršenosti, ki dokazuje, da bi ohranjena rokopisna različica po srečnem razpletu morala iziti tudi v tiskani obliki, bil deležen posebne pozornosti v okviru projekta Neznani rokopisi slovenskega slovstva 17. in 18. stoletja (Ogrin, Javoršek, Erjavec 2009: 285–290). Da bi se po skoraj 370 letih od nastanka rokopisa ta položaj spremenil in da bi Skalarjev rokopis po tolikih letih doživel tudi tiskano izdajo, je bil eden izmed ciljev omenjenega projekta priprava elektronske znanstvenokritične izdaje rokopisa. Ta bo objavljena na portalu eZISS (<http://nl.ijs.si/e-zrc/>) med ostalimi znanstvenimi izdajami, ki jih pripravlja Inštitut za slovensko literaturo in literarne vede ZRC SAZU v sodelovanju z Odsekom za tehnologije znanja Inštituta Jožef Stefan. V fazi predpriprav je bilo nekaj izsledkov o stanju raziskav, kodikoloških značilnostih rokopisa, o zvrstno-vsebinskih vidikih Skalarjevih del objavljenih v obliki člankov (Ogrin 2010: 129–146; Deželak Trojar 2009: 93–112; Deželak Trojar 2010: 19–40). Te razprave so prikazale še nepoznana dejstva o rokopisu in pomembno osvetlile vsebino Skalarjevih spisov ter ovrednotile pomen zvrstnih novosti, ki jih je Skalar pripeval v takratno slovensko slovstvo.

Elektronsko izdajo Skalarjevega rokopisa lahko v grobem razdelimo na dva dela, prvi in hkrati jedrni del je namenjen predstavitvi besedila s treh predstavitvenih ravni, drugi

del pa prinaša študije. Osnova prvega vsebinskega dela je objava faksimilov rokopisa, spremlja in nadgrajuje jih transkripcija celotnega rokopisa, ki ohranja izvorno besedilo takšno, kot ga prikazujejo faksimili – upošteva vse popravke in kasnejše vpise. Vzporedno ob diplomatičnem prepisu je ob pomoči historičnih jezikoslovcev nastal kritični prepis, ki skuša zvesto slediti izvorni podobi Skalarjevega jezika, hkrati pa današnjemu bralcu omogoča tekoče branje. Drugi del znanstvenokritične izdaje prinaša bogat znanstveni aparat, ki v opombah in spremnih študijah podaja obilo novih ali natančnejših podatkov o Skalarjevem življenju, o pomenu literarno-zvrstnih novosti, ki jih prinašajo njegova besedila, o kodikoloških značilnostih rokopisa, o predlogah, iz katerih je prevajal, o metodi njegovega prirejanja besedil, o avtorjih, iz katerih je zajemal pri pisanju svojega besedila, idr. Vse te ugotovitve temeljijo na analizi primarnih virov in bodo lep prispevek k poznavanju starejšega slovenskega slovstva.

4.2 Prednosti in pomen elektronske znanstvenokritične izdaje rokopisa

Najizrazitejše prednosti elektronske znanstvenokritične izdaje se ponujajo že kar same po sebi: tovrstna izdaja bo brezplačno dostopna širšemu krogu, kakor bi bila v klasični knjižni obliki, in bo lažje privabila naključne bralce. Elektronska izdaja omogoča lažje iskanje po vsebini, saj bralec zlahka najde tisto, kar ga zanima, in svoje seznanjanje z virom usmerja po svojih željah. Vsebino tovrstne izdaje je mogoče pregledovati v vsakem brskalniku na kateremkoli računalniku.

Ena izmed prednosti izdaje je gotovo njena fizična neomejenost, ki izdajatelja ne omejuje in ne sili k predstavitvi samo nekaterih vidikov, ampak mu pri predstavitvi vira pušča svobodo in omogoča kasnejše nadgraditve izdaje (popravke, predstavitev novih raziskovalnih dognanj ipd.) brez dodatnih stroškov.

Ker je izdaja oprta na mednarodne standarde elektronskega kodiranja (Unikod, zapis v jeziku xml, struktura sledi smernicam konzorcija TEI (tj. Text Encoding Initiative) za zapis besedil), ni nevarnosti, da bi zastarela ali postala za računalnike neberljiva. Zastavljena oblika predstavlja trajen način hranjenja izdaje, ki omogoča tudi enostavno dopolnjevanje in prilagajanje novim tehnološkim možnostim (Erjavec, Ogrin 2009: 127). Upoštevanje smernic konzorcija TEI uredniku zelo olajša prikaz tekstnih variant, Skalarjevih in kasnejših popravkov besedila, ter omogoča enostaven vnos uredniških popravkov, saj smernice TEI za tovrstne primere predvidevajo posebne elemente. Če se pokaže potreba, se da izbrano vsebino elektronskih izdaj zlahka uporabiti tudi za tiskano knjigo, hkrati pa v xml jeziku zapisana izdaja lahko služi za jezikoslovne analize kot del elektronskega jezikoslovnega korpusa.

Pomembna prednost elektronske izdaje je vključitev faksimilov, diplomatičnega in kritičnega prepisa, saj bi knjižna izdaja zaradi vnaprej določenega števila strani in fizičnih omejitev papirnega formata bogato besedilo najverjetneje lahko predstavila samo v obliki kritičnega prepisa. Bralec tako lahko sam presodi, kateri izmed predstavitev načinov besedila mu najbolj ustreza za seznanitev z vsebino rokopisa. Elektronska izdaja omogoča vzporedne predstavitve vseh omenjenih ravni (faksimili, diplomatični in kritični prepis) in tako omogoča istočasen vpogled ter primerjavo posameznih strani, odstavkov ali vrstic. Omenjene predstavitvene načine prikaza Skalarjevega rokopisa nadgrajujejo vsebinsko poglobljene spremne študije.

Prednost izdaje so pregledne opombe. Vsebinske opombe se prikazuje ob kliku na mesto opombe znotraj jedrnega besedila. Tako prikazane opombe bralcu omogočajo selektivno branje – dodatno razlago lahko prebere »in situ«, če pa ga vsebinska poglobitev problema ne zanima, lahko mirno nadaljuje z branjem jedrnega besedila. Posebnost elektronske izdaje so tudi kazalke, ki povezujejo

sorodne vsebine in naslove v izdaji. S pomočjo kazalk se zaradi narave same izdaje (tri različne ravni prikaza besedila, študije) fizično razkropljene sorodne vsebine povežejo v logično celoto.

Glavni pomen elektronske znanstveno-kritične izdaje Skalarjevega rokopisa je, da bo to sploh prva izdaja omenjenega rokopisa, ki stremi k predstavitvi s kar največ različnih zornih kotov. S faksimili ga prinaša v obliki, kakor se je ohranil do današnjih dni – kot celoto treh dokončanih in enega nedokončanega spisa, v obliki, ki sicer ni bila prvotna Skalarjeva namera in do katere je privedlo spoznanje, da besedila iz nepoznanih razlogov ne bodo izšla v tiskani obliki in bodo zato vezana v kodeks lažje kljubovala zobu časa. Diplomatični in na njem temelječi kritični prepis sicer ohranjata zunanjo celovitost vseh treh oziroma štirih besedil, a hkrati vsako besedilo obravnavata kot povsem samostojno enoto, ki jim je skupno Skalarjevo avtorstvo in kasnejša umestitev v isti kodeks. Poseben pomen prvi izdaji Skalarjevega rokopisa daje bogat in vsebinsko raznovrsten znanstveni aparat, ki se trudi rokopis predstaviti v vsej njegovi celovitosti.

5 Sklep

Predstavljeni izsledki raziskav o Skalarjevem rokopisu govorijo v prid trditvi, da je ohranjeni rokopisni kodeks zbirka Skalarjevih čistopisov, ki jih je nameraval izdati v tiskani obliki. Ker zaradi neznanih razlogov do tiskane izdaje ni prišlo, so se besedila ohranila vezana v isti kodeks, ki se je po zaslugi Kopitarja in Licejske knjižnice ohranil do današnjih dni. Rokopis je kljub kaligrafski pisavi in izredni preglednosti ostal razmerno nepoznan širši javnosti – deležen je bil le posameznih omemb in v zadnjem času predvsem jezikoslovnih obravnav. Zaradi zvrstno-literarnih novosti, ki jih prinaša, in zaradi svojega jezikovnega pomena si po skoraj 370 letih od svojega nastanka zasluži prvo izdajo – dobil jo bo v okviru projekta Neznani rokopisi slovenskega slovstva 17. in

18. stoletja. Dodane vrednosti te izdaje ne bi bilo brez interdisciplinarnega aspekta, ki v izdaji povezuje dve področji, računalniške metode obdelave besedil in slovenistično-literarne raziskave. S tehnološkega področja izdaja uporabljaja nekaj, kar je že utrjeno (čeprav je bilo še pred dobrimi desetimi leti novost in »objekt« raziskav) in s pomočjo računalniških metod procesiranja prikaže nekaj, kar je na slovenističnem in literarnem področju resnično novost, Skalarjev rokopis v obliki faksimilov, diplomatičnega ter kritičnega prepisa s spremljajočim znanstvenim komentarjem. Izdaja pri predstavitvi vsebine izkorišča možnosti sodobnih informacijskih tehnologij in sledi začrtanim smernicam Elektronskih znanstvenokritičnih izdaj slovenskega slovstva (eZISS).

Literatura

- DEŽELAK TROJAR, Monika, 2009: Adam Skalar in njegovo prevajalsko delo. Martina Ožbot, Darko Dolinar, Tone Smolej (ur.): *Odprta okna: komparativistika in prevajalstvo: Majdi Stanovnik ob 75. rojstnem dnevu*. Ljubljana: Inštitut za slovensko literaturo in literarne vede ZRC SAZU in Društvo slovenskih književnih prevajalcev. 93–112.
- DEŽELAK TROJAR, Monika, 2010: Adam Skalar in njegov rokopisni kodeks – Skalarjevo prevajalsko delo. Aleksander Bjelčevič (ur.): *Reformacija na Slovenskem (Ob 500-letnici Trubarjevega rojstva)*. *Obdobja* 27. Ljubljana: Znanstvena založba Filozofske fakultete. 19–40.
- ERJAVEC, Tomaž, OGRIN, Matija, 2009: Elektronske znanstvenokritične izdaje slovenskega slovstva eZISS: metode zapisa in izdaje. Marko Stabej (ur.): *Infrastruktura slovenščine in slovenistike*. *Obdobja* 28. Ljubljana: Znanstvena založba Filozofske fakultete. 123–127.
- GABROVŠEK, Darja, 1987: *Rokopis Adama Skalarja (diplomska naloga)*. Ljubljana: Filozofska fakulteta.
- OGRIN, Matija, JAVORŠEK, Jan Jona, ERJAVEC, Tomaž, 2009: Repozitorij rokopisov slovenskega slovstva – oddaljena bližina. Marko Stabej (ur.): *Infrastruktura slovenščine in slovenistike*. *Obdobja* 28. Ljubljana: Znanstvena založba Filozofske fakultete 285–290.
- OGRIN, Matija, 2010: Skalarjev rokopis, 1643: Meditativna proza v kontekstu katoliške obnove. Aleksander Bjelčevič (ur.): *Reformacija na Slovenskem (Ob 500-letnici Trubarjevega rojstva)*. *Obdobja* 27. Ljubljana: Znanstvena založba Filozofske fakultete. 129–146.
- OROŽEN, Martina, 1998: Stapletonov in Skalarjev rokopis v zgodovini slovenskega knjižnega jezika (Oblakova analiza in vrednotenje besedil). Alenka Šivic Dular (ur.): *Vatroslav Oblak. Mednarodni simpozij Obdobja* 17. Ljubljana: Filozofska fakulteta. 195–203.
- OROŽEN, Martina, 2010: *Kulturološki pogled na razvoj slovenskega knjižnega jezika*. Maribor: Filozofska fakulteta, Mednarodna založba Oddelka za slovanske jezike in književnosti (Mednarodna knjižna zbirka Zora). 64–96.
- ŠKOFIČ, Jožica, 1998: Vatroslav Oblak o Skalarjevem rokopisu. Alenka Šivic Dular (ur.): *Vatroslav Oblak. Mednarodni simpozij Obdobja* 17. Ljubljana: Filozofska fakulteta. 205–215.

<http://nl.ijs.si/e-zrc/>

Viri

- Narodna in univerzitetna knjižnica: Skalarjev rokopis, Ms K 25.
- Nadškofijski arhiv Ljubljana: Krstna knjiga Kranj (1639–1651), mikrofilm.
- Nadškofijski arhiv Ljubljana: Krstna knjiga župnije Kranj (1652 do 2. junij 1676).
- Nadškofijski arhiv Ljubljana: Krstna knjiga Šmartin-Kranj (1603–1730), mikrofilm.
- Nadškofijski arhiv Ljubljana: Škofijski arhiv; serija: zapuščine; sign.: ŠAL/ZAP.; fasc. 377; vsebina: Franc Pokorn, Kranj – Lučine; mapa: Fr. Pokorn, Šmartin pri Kranju; podenota 2: Kranj-Šmartin, duhovniki.
- Nadškofijski arhiv Ljubljana: Škofijski arhiv; serija: zapuščine; sign.: ŠAL/ZAP.; fasc. 377; vsebina: Franc Pokorn, Kranj – Lučine; mapa: Pokorn, Kranj.